

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОЦЕСІВ МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ

Шнирков О.І., д.е.н., професор, завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Термін «міжнародна економічна дезінтеграція» в економічній літературі з 1938р. Дослідження процесів економічної дезінтеграції найбільш інтенсивно відбувалося під час найбільш глибоких проявів цього процесу у світовому господарстві (див. табл. 1.).

Таблиця 1. Дослідження з проблем міжнародної економічної дезінтеграції

Вчені	Роки	Процес міжнародної економічної дезінтеграції
L. Mises, W. Ropke, M. Bonu, F. Hayek, F. Hilgert.	1938-1942	Велика Депресія 1931 - 1933р.
K. Chesnut, M. Suesse, R. Curlter, D. Gros, D. Marolov, J. Fidrmuc	1991-2016	Розпад СРСР, СФРЮ, РЕВ
H. Vollaand, D. Weblek, L. Podkaniek, A. Eppler, J. Capaldo, С. Якубовський, А. Либман, А. Хейфець.	2008-2017рр.	Кризові явища в ЄС, СНД, Brexit
J. Capaldo, M. Patrick, A. Hearn, M. Myers.	2014-2017рр.	позиція США щодо ТТІР, ТРР, NAFTA, Трампономіка

Основні теорії міжнародної економічної дезінтеграції розглядають цей процес з точки зору збільшення бар'єрів для руху факторів виробництва та посилення відмінності економічних політик країн, що дезінтегруються (див. табл. 2).

Таблиця 2. Основні теорії міжнародної економічної дезінтеграції

Ринкова	– збільшення та посилення бар'єрів для міжнародного руху факторів виробництва
Інституційна	– диференціація економічних політик окремих країн, “регуляторна декооперація”.
Структуралістська	- пониження рівня координації та реалізації економічних суверенітетів країн (виключний; спільний; делегований; підтримки, доповнення).

Фактори міжнародної економічної дезінтеграції мають різноплановий характер та можуть бути систематизовані наступним чином (див. табл. 3.).

Таблиця 3. Чинники міжнародної економічної дезінтеграції (конфлікт економічних інтересів)

• зміна моделі соціально-економічного та/або політичного розвитку країн;
• структурне пристосування;
• глибока економічна криза;
• критична асинхронність та асиметрія економічних, соціальних, політичних, безпекових та ін. ефектів інтеграції.

Якісні ознаки міжнародної економічної дезінтеграції мають протилежний характер для інтеграційних ознак (див. табл. 4).

Таблиця 4. Ознаки міжнародної економічної дезінтеграції

• вихід з інтеграційної угоди з іншими країнами (призупинення, суттєвий перегляд);
• відновлення економічних бар'єрів та кордонів між країнами;
• посилення самодостатності (автаркії, обособленості національних ринків);
• ресорсинг у вертикальному міжнародному поділі праці;
• асиметрія та асинхронність бізнес-циклів країн;
• економічна війна;
• суттєва диференціація змісту інтеграційних угод (відносна дезінтеграція).

Кількісні характеристики міжнародної економічної дезінтеграції охоплюють правові і економічні показники та можуть бути сформульовані наступним чином (див. табл. 5)

Таблиця 5. Показники міжнародної економічної дезінтеграції (правові, економічні, бізнес-циклу)

• зменшення кількості країн у РТУ;
• зниження питомої ваги взаємного обміну факторами виробництва; у тому числі і перш за все внутрішньогалузевої торгівлі;
• зменшення переліку єдиних, спільних, делегованих або скоординованих економічних політик;
• зростання тарифних та нетарифних обмежень, регуляторних бар'єрів для руху факторів виробництва;
• збільшення обсягів антиімпортного виробництва;
• суттєва диференціація показників економічного циклу.

В залежності від критеріїв в економічній літературі аналізуються різні форми дезінтеграції (див. табл. 6).

Таблиця 6. Критерії та форми міжнародної економічної дезінтеграції

Критерії	Форми
1. Термін	1.1. Шокова 1.2. Латентна (стагнуюча)
2. Наслідки	2.1. Конфліктна 2.2. Дивергентна 2.3. Новий медіавалізм (різних швидкостей концентричних кіл, диференційована інтеграція тощо)

3. Характер	3.1. Договірна 3.2. Силова, примусова
4. Рушійна сила	4.1. Зверху (держава) 4.2. Знизу (підприємства)
5. Регресія рівнів	5.1. Повна інтеграція → економічний союз 5.2. Економічний союз → спільний ринок 5.3. Спільний ринок → митний союз 5.4. Митний союз → зона вільної торгівлі 5.5. Зона вільної торгівлі → торговельні преференції (до 15 рівнів пониження)

Так, наприклад, для країн – членів ЄС може бути запропонована наступна потенційна динаміка рівнів дезінтеграції, яка передбачає регуляторну декооперацію та збільшення бар'єрів на шляху руху основних факторів виробництва (див. табл. 7).

Таблиця 7. Потенційна динаміка рівнів дезінтеграції за умов виходу з розвинених форм інтеграційних процесів (в ЄС)

1. Європейський економічний простір (Норвегія та ін.). ЄЕП + митний союз.
2. Преференційні моделі. 2.1. Класична ЗВТ. 2.2. Митний союз (Туреччина). 2.3. Швейцарська модель (Швейцарія). 2.4. Всеохоплююча зона вільної торгівлі з Канадою (Канада) (ВЗВТ). 2.5. Всеохоплююча та поглиблена зона вільної торгівлі (Україна та ін.). 2.6. Угоди зі стабілізації та асоціації (Сербія та ін.). 2.7. Угоди з партнерства та співробітництва (Казахстан та ін.). 2.8. Стратегічне партнерство без ЗВТ (КНР). 2.9. Стратегічне партнерство з ЗВТ (Республіка Корея та ін.). 2.10. Стратегічне партнерство з ВЗВТ.
3. СОТ. 3.1. СОТ + регуляторна конкуренція.
4. Специфічна модель для окремої країни.

У процесі виходу з розвинених форм економічної інтеграції на початку ХХІ ст. учасником цього процесу необхідно узгодити охоплення та глибину дезінтеграції у великій кількості сфер, які врегульовано у межах СОТ та/або знаходяться поза регулюванням СОТ (див. табл. 8.).

Таблиця 8. Основні сфери новітніх форм міжнародної економічної інтеграції та дезінтеграції на початку ХХІ ст.

Сфери СОТ	Сфери поза регулюванням СОТ	
Преференції для промислових товарів	Антикорупційні заходи	Захист здоров'я
Преференції для сільськогосподарських товарів	Конкурентна політика	Права людини
Митне регулювання	Захист довкілля	Нелегальна імміграція

Експортне мито	Інтелектуальна власність	Незаконне використання наркотиків
Санітарні та фітосанітарні заходи	Інвестиційні заходи	Співробітництво у галузі промисловості
Державні торговельні підприємства	Регулювання ринку праці	Інформаційне суспільство
Технічні бар'єри торгівлі	Рух капіталу	Видобувна промисловість
Компенсаційні заходи	Захист споживача	Відмивання грошей
Антидемпінгове регулювання	Захист даних	Ядерна безпека
Преференції для промислових товарів	Антикорупційні заходи	Захист здоров'я
Преференції для сільськогосподарських товарів	Конкурентна політика	Права людини
Митне регулювання	Захист довкілля	Нелегальна імміграція
Торгівля послугами (ГАТС)	Громадянський захист	Дослідження та технології
Торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС)	Інноваційна політика	Малі та середні підприємства
	Культурне співробітництво	Соціальні аспекти
	Діалог з економічної політики	Статистика
	Освіта та професійна підготовка	Оподаткування
	Енергетична політика	Боротьба з тероризмом
	Фінансова допомога	Віза та притулок

При аналізі ефектів міжнародної економічної дезінтеграції до уваги треба брати не лише структуру та обсяги економічних позитивних та негативних ефектів, але й наслідки в інших позаекономічних сферах розвитку країн та інтеграційних об'єднань (див. табл. 9).

Таблиця 9. Основні засади аналізу ефектів міжнародної економічної дезінтеграції

— Зникнення або зменшення позитивних та/або негативних економічних ефектів інтеграції за умов конфліктної дезінтеграції;
— поява нових позитивних та/або негативних економічних ефектів за умов дивергентної дезінтеграції;
— сукупність економічних та інших (політичних, соціальних, демографічних, безпекових, психологічних, тощо) ефектів у першу чергу для дезінтеграції з розвинених форм інтеграції; слабка співставність ефектів; SWOT-аналіз;
— транзакційні витрати на подолання бар'єрів виходу з інтеграційного процесу;
— ефекти дезінтеграції для малої, середньої, великої економіки.

Нарешті, співвідношення процесів “Міжнародна економічна інтеграція” та “Міжнародна економічна дезінтеграція” не зводиться до прямого протиставлення та заперечення, а має більш складний характер (див. табл. 10).

Таблиця 10. Співвідношення процесів “Міжнародна економічна інтеграція” та “Міжнародна економічна дезінтеграція”

1. Міжнародна економічна інтеграція – основний (визначальний) економічний процес розвитку суспільного (міжнародного) поділу праці.
2. Міжнародна економічна дезінтеграція: а) форма прояву міжнародної економічної інтеграції; б) передумова ; в) фактор розвитку МЕІ; г) наслідок МЕІ; д) заперечення МЕІ (дихотомія);
3. Основні риси взаємодії: а) одночасно; б) багатосторонній процес (політика, економіка, соціальні відносини і т.п.); в) процес та становище; г) паралельний та взаємопідтримуючий розвиток.

У будь-якому варіанті, основною та вирішальною формою інтернаціоналізації господарського життя світового господарства на сучасному етапі є глобальна, міжрегіональна та регіональна економічна інтеграція, яка відображає процес подальшого розвитку міжнародного поділу праці та поглиблення міжнародної спеціалізації виробників різних країн.

Література:

1. Wilhelm Röpke. International Economic Disintegration. - Ludwig von Mises Institute, 1950.
2. Jan Fidrmuc, Jarko Fidrmuc. Disintegration and Trade. - Review of International Economics, November 2003, Volume 11, Issue 5.
3. Karen Chesnut. The Impact of Economic Disintegration in Eastern Europe on Firms, Trade Patterns and Intensity: An Exploration of the Effects and Policy Implications. Chapel Hill 2001. <http://www-sre.wu-wien.ac.at/neurus/chesnut.pdf>
4. Lambert Strether. Brexit: The Economics of International Disintegration Posted on October 20, 2017. <https://www.nakedcapitalism.com/2017/10/brexit-economics-international-disintegration.html>
5. А.М. Либман. Роль экономической интеграции и дезинтеграции на постсоветском пространстве: количественный анализ. <https://ecfor.ru/wp-content/uploads/2006/fp/5/06.pdf>